

«ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΜΕ
ΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΟΥΜΕ ΤΟ
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ»

Αχιλλέας Ντελλής

Αθήνα, Σεπτέμβρης 2019

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ-ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Λογοτεχνική αναπαράσταση μιας κρίσιμης ανθρώπινης κατάστασης

** Όταν θέλεις να φύγεις....*

** Η ανατομία ενός εγκλήματος*

** Βίοι ελάσσονες*

Κείμενα

ανοιχτά και ρευστά

οργανώνονται γύρω από ένα ερώτημα (δίκτυο: ερώτημα, αισθητικό, ειδολογικό)

παλαιότερα και σύγχρονα, ελληνικά και ξένα σε διάλογο μεταξύ τους

8. Ερώτημα/Θέμα

Είναι το ερώτημα που προκαλείται στον αναγνώστη/στην αναγνώστρια, όταν διαβάζει ένα λογοτεχνικό κείμενο και απορρέει από αυτό που ο καθένας πιστεύει ότι είναι το πιο κρίσιμο θέμα συζήτησης που θέτει το κείμενο. Το «ερώτημα» δεν είναι μια οποιαδήποτε ερώτηση, διευκρινιστικού, λ.χ., τύπου· η απάντησή του δεν περιέχεται συνήθως ούτε αποκλειστικά στο κείμενο. Αντίθετα, το «ερώτημα» παράγεται από έναν βαθύ πυρήνα σιωπής μέσα στο κείμενο και επιδέχεται πολλές απαντήσεις. Ερώτημα, λ.χ., για το ποίημα *Περιμένοντας τους βαρβάρους* του Κ.Π.Καβάφη θα μπορούσε να είναι το «Ποιοι είναι οι βάρβαροι; Τι συμβολίζουν» ή «Γιατί εκείνοι που τους περιμένουν δείχνουν να τους έχουν τόση ανάγκη;»·όχι, όμως, «τι ήταν οι ύπατοι και οι συγκλητικοί;». Οι τοποθετήσεις των αναγνωστών/-τριών στο ερώτημα συνθέτουν σταδιακά μια πολλαπλή ερμηνεία. Για παράδειγμα, στο δεύτερο ερώτημα για το ποίημα *Περιμένοντας τους βαρβάρους* θα μπορούσαν να ακουστούν απόψεις, όπως: «για να τους βγάλουν από την αποχαύνωση του πολιτισμού» ή «για να αποτινάξουν τις ευθύνες τους για το αδιέξοδο στο οποίο περιήλθαν» κ.ά. Επειδή το θέμα συνδέεται με την οπτική και τα επίπεδα ανάγνωσης του καθενός και της καθεμιάς, τα θέματα είναι ρευστά και ποικίλλουν.

Ερώτημα και απάντηση/θέμα στο Μοιρολόγι

◆ Γιατί κανείς να πεθαίνει τόσο ξαφνικά και άδικα;

◆ Γιατί υπάρχει τόσος θάνατος δίπλα στη ζωή;

ΘΕΜΑ

◆ Το απρόοπτο και το μοιραίο του θανάτου

ΘΕΜΑ

◆ Η άενη επανάληψη του θανάτου

◆ Γιατί όλοι τους είναι τόσο μόνοι στην ακρογιαλιά, την ώρα που ο θάνατος παραμονεύει;;

◆ Γιατί κανείς δεν ακούει τον πνιγμό παρά μόνον η φώκια τον αντιλαμβάνεται;

ΘΕΜΑ

◆ Η τραγικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης

ΘΕΜΑ

◆ Η άγνοια του θανάτου και η γνώση της φύσης

7. Ερμηνευτικό Σχόλιο

Είναι ένα γραπτό σχόλιο, περιορισμένης έκτασης, που περιλαμβάνει την ανάπτυξη αφενός του βασικού, για τους/τις μαθητές/τριες, ερωτήματος/θέματος του κειμένου και αφετέρου της ανταπόκρισής τους σε αυτό. Στο ερμηνευτικό σχόλιο, ο/η μαθητής/-τρια δεν περιορίζεται στο «τι λέει το κείμενο» αλλά επεκτείνεται στο «τι σημαίνει για τον/την ίδιον/-α». Με τη συγγραφή του ερμηνευτικού σχολίου, διευκολύνεται η ανάδυση του «εγώ» και «ελέγχεται» σύνθετα ο βαθμός εκπλήρωσης του γενικού και των ειδικότερων σκοπών διδασκαλίας του μαθήματος.

α) να βιώσουν τη λογοτεχνία ως πηγή εμπειριών

β) να συγκροτήσουν την υποκειμενικότητά τους,

α) να αποκτήσουν αναγνωστικές δεξιότητες

β) να θέτουν κρίσιμα για εκείνους ερωτήματα/θέματα συζήτησης

γ) να διαπραγματεύονται τις υποθέσεις τους

7. Ερμηνευτικό Σχόλιο

Είναι ένα γραπτό σχόλιο, περιορισμένης έκτασης, που περιλαμβάνει την ανάπτυξη αφενός του βασικού, για τους/τις μαθητές/τριες, ερωτήματος/θέματος του κειμένου και αφετέρου της ανταπόκρισής τους σε αυτό. Στο ερμηνευτικό σχόλιο, ο/η μαθητής/-τρια δεν περιορίζεται στο «τι λέει το κείμενο» αλλά επεκτείνεται στο «τι σημαίνει για τον/την ίδιον/-α». Με τη συγγραφή του ερμηνευτικού σχολίου, διευκολύνεται η ανάδυση του «εγώ» και «ελέγχεται» σύνθετα ο βαθμός εκπλήρωσης του γενικού και των ειδικότερων σκοπών διδασκαλίας του μαθήματος.

9. Κειμενικοί Δείκτες

Είναι τα μορφικά στοιχεία του κειμένου, που συνιστούν το εξωτερικό περίβλημα αλλά και το σκελετό του. Περιλαμβάνουν το λογοτεχνικό γένος/είδος, τις γλωσσικές επιλογές, τους αφηγηματικούς τρόπους, τις αφηγηματικές τεχνικές, τη δομή, την πλοκή, τους χαρακτήρες κ.ά. Η συνδυαστική ερμηνεία των κειμενικών δεικτών μάς βοηθά να διερευνήσουμε τις ανταποκρίσεις μας στο κείμενο και να του αποδώσουμε νόημα.

Λογοτεχνική αναπαρασταση
ανθρώπινης κατάστασης

Ερώτημα/θέμα

Ερμηνεία

Ο αναγνώστης-μαθητής/-τρια

Η ΜΟΡΦΗ ΣΕ ΕΝΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΟ

Ερμηνευτικό σχόλιο: α) Στάδια ανάπτυξης της υποκειμενικότητας και β) Τύποι ερωτήσεων ανά στάδιο

1ο στάδιο

Ένα από τα θέματα είναι το απρόοπτο του Θανάτου. Να βρείτε (τρεις) κειμενικούς δείκτες που το υποστηρίζουν.

ή

β) Με βάση τους κειμενικούς δείκτες (εκφραστικό μέσο, χαρακτήρας, τέλος πλοκής) να βρεις το θέμα του έργου.

2ο στάδιο

Ποιο είναι το ερώτημα που θίγει το κείμενο και ποια απάντηση δίνει κατά την άποψή σου το κείμενο; Να τεκμηριώσεις την άποψή σου με κειμενικούς δείκτες.

Ερμηνευτικό σχόλιο: Τύποι ερωτήσεων

3ο στάδιο

Ποιο είναι το ερώτημα που θίγει το κείμενο και ποια απάντηση δίνει κατά την άποψή σου το κείμενο; Ποια είναι η στάση σου σε αυτό το ερώτημα/θέμα; Να τεκμηριώσεις την άποψή σου με κειμενικούς δείκτες.

ή

Ποιο είναι το ερώτημα που θίγει το κείμενο και ποια απάντηση δίνει κατά την άποψή σου το κείμενο; Να τεκμηριώσεις την άποψή σου με κειμενικούς δείκτες. Ποια είναι η στάση σου σε αυτό το ερώτημα/θέμα;

Ερμηνευτικό σχόλιο: Τύποι ερωτήσεων

Άλλοι τύποι ερωτήσεων σύμφωνα με το Π.Σ.

- Ποιο είναι για σένα το θέμα/ερώτημα που θέτει το κείμενο. Κάνε μια σύντομη τοποθέτηση (300-350).
- Συγκρίνοντας την αρχή με το τέλος του έργου ποιο νομίζεις είναι το θέμα/ερώτημα που θέτει το κείμενο;
- Ποια πορεία διήνυσε ο χαρακτήρας από την αρχή έως το τέλος του έργου; Πώς αυτή η πορεία συνδέεται με το θέμα/ερώτημα που θέτει το κείμενο;

B. Ερμηνευτικό σχόλιο: Ποιο είναι κατά τη γνώμη σου το θέμα που θέτει το διήγημα Φουραντάν (200-300 λέξεις)

Ενδεικτικές απαντήσεις μαθητών και μαθητριών:

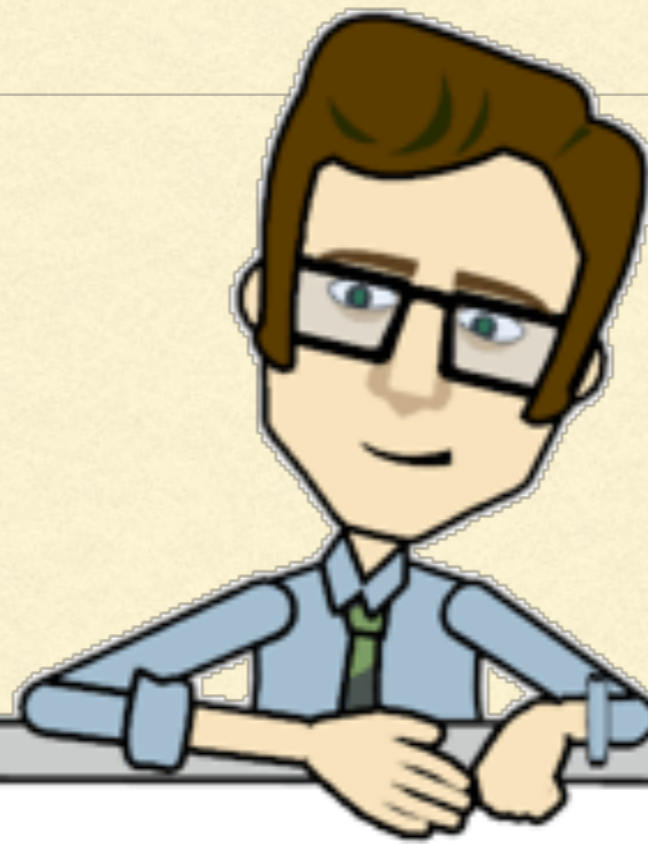
1. Κατά τη δική μου άποψη το κείμενο πραγματεύεται το ζήτημα της τιμής και της αξιοπρέπειας που θα έπρεπε να είχε κάθε οικογένεια, ώστε να επιβιώσει στο στενό και περιορισμένο περιβάλλον της κοινωνίας στο χωριού. Σε αυτό το κείμενο καταλαβαίνουμε την ψυχοσύνθεση και την ιδιοσυγκρασία της ελληνικής επαρχίας, όπου η τιμή ενός ανθρώπου, πόσο μάλλον μιας οικογένειας πρέπει να είναι δεδομένη, ώστε να αντιμετωπίζεται με σεβασμό από τους άλλους. Η ντροπή ξεπλένεται μόνο με αίμα και στη συγκεκριμένη περίπτωση με τη δολοφονία της Ρούλας. Το αίσθημα της τιμής και της ηθικής ακεραιότητας είναι εξέχουσας σημασίας με τις πράξεις ενός μόνο ατόμου να χαρακτηρίζουν και να ακολουθούν μια ολόκληρη ομάδα, όπως η οικογένεια. Μια οικογένεια όπως αυτή του κειμένου για να επιβιώσει απαιτείται να ακολουθεί στον ακέραιο βαθμό τις ηθικές προσταγές της εποχής. Κατ' αυτόν τον λόγο η πράξη της μητέρας μπορεί να θεωρηθεί ως λογική και να αιτιολογηθεί εύκολα, αφού βάζει το συλλογικό συμφέρον πάνω από το ατομικό της Ρούλας και την ποιότητα ζωής των υπολοίπων έναντι της ζωής της Ρούλας. Έτσι η μητέρα ακολουθεί τις ηθικές αρχές της κοινωνίας στην οποία ζει, διατηρώντας την τιμή της και τιμητική της ακεραιότητα. Γενικά από το κείμενο καταλαβαίνουμε πως κάποια πράγματα όπως η τιμή και η ευδαιμονία των περισσοτέρων υπερβαίνουν τη ζωή κάποιου, ο οποίος έχει υποπέσει σ' ένα παράπτωμα και αξίζει την ανάλογη τιμωρία. **[222**

2. Το κύριο θέμα του Φουραντάν του Θανάση Βαλτινού είναι, κατά τη γνώμη μου, τι μπορεί να οδηγήσει μια μητέρα στην πιο αποτρόπαιη πράξη, την «εν ψυχρώ» («εθόλωσε το μυαλό μου ... το ράδιο έλεγε τις ειδήσεις ... έβαλα στα παιδιά μου να φάνε... πήρα ένα μπουκαλάκι [...] Φουραντάν και έριξα λίγο στο πιάτο... το έφαγε όλο») δολοφονία της (εγκυμονούσας εν προκειμένω) κόρης της. Η ίδια η διαλογική/θεατρική δομή του κειμένου που συνιστά ουσιαστικά μια ανάκριση (τι έγινε και γιατί;) με έκανε να επιλέξω αυτό το θέμα. Ποιες αιτίες λοιπόν οδήγησαν τη συγκεκριμένη μητέρα στην επιλογή να διαχειριστεί με αυτόν τον τρόπο το πρόβλημά της; Το ίδιο το κείμενο μάς δίνει τα εξής στοιχεία: 1. Ο θυμός της μάνας με την κόρη της Σταυρούλα για την εγκυμοσύνη και την απόκρυψή της. 2. Το κοινωνικό πλαίσιο/το χωριό, το «σκάνδαλο» που θα προέκυπτε. 3. Ο φόβος της κοινωνικής κατακραυγής/η ντροπή και για τα υπόλοιπα παιδιά της. 4. Η απόγνωση: «Ό,τι έκανα το έκανα, γιατί η Ρούλα με είχε φέρει σε απόγνωση». 5. Η προσωπική ιστορία της μάνας: Ο αγώνας που έδωσε σε όλη της τη ζωή για να αναθρέψει, χήρα από τα τριάντα εφτά της, πέντε παιδιά δουλεύοντας όλη μέρα. Βλέπουμε, λοιπόν, πως η πρόταξη των κοινωνικών συμβάσεων και απαιτήσεων έναντι της οικογενειακής φροντίδας (μην ξεχνάμε πως η μητέρα δεν προστάτατευσε καν επαρκώς την κόρη της από τον κουνιάδο της που την ατίμασε) που οδηγεί στην ή προκαλείται από την έλλειψη αγάπης, απογυμνώνουν τη μητέρα από κάθε συναίσθημα που θα μπορούσε να αποτρέψει την πράξη της. Μέχρι και στην τελική της απολογία προς «τον Θεό, τα παιδιά (της) και τους ανθρώπους» δικαιολογείται για τη δολοφονία αλλά δεν δείχνει πραγματική μετάνοια. Παραμένει συναισθηματικά αποστασιοποιημένη και νομίζω πως, αν μπορούσε να γυρίσει πίσω, θα το ξαναέκανε.

[292 λέξεις]

Ερμηνευτικό σχόλιο: ρουμπρίκες αξιολόγησης

- α) Χρυσή τομή υποκειμενικότητας και κειμενικότητας, λογικής με το συναίσθημα.
- β) Σαφήνεια ερωτήματος της ανθρώπινης κατάστασης
- γ) Συνάφεια απάντησης (θέμα) με το ερώτημα
- δ) Η θέση του μαθητή να αποδεικνύει ότι αναγιγνώσκει το κείμενο στην ολότητά του (από την αρχή ως το τέλος)
- ε) Κειμενικοί δείκτες (συνδυασμός διαφορετικών κειμενικών δεικτών οδηγεί στην πρωτοτυπία)
- στ) Πυκνότητα ιδεών
- η) Αρετές λόγου

Σας ευχαριστώ για την υπομονή σας